

גיור וקבלת מצוות: הלכה ומעשה

במדינת ישראל התיישבו בעשורים האחרונים עולים רבים, צאצאי יהודים, המזדהים עמה ומשתתפים בבניינה, משרתים בצבאה ורואים עצמם כיהודים לכל דבר. חלקם, משבאו לארץ, נפגעים ומתרעמים משמתברר להם כי על פי ההלכה אינם נחשבים יהודים. במקרים רבים הם יוצרים, בדרך הטבע, קשרים חברתיים הדוקים עם יהודים ילידי הארץ, שהם פוגשים בצבא, באוניברסיטאות ובמקומות העבודה, ובמספר גדל והולך של מקרים עולה על הפרק אפשרות של נישואין. בחלק מהמקרים, המניעה היחידה שרואים ישראלים צעירים להינשא למי שאינו יהודי על פי ההלכה, אינה אלא מורא אב ואם; דעתם של ההורים הזקנים אינה סובלת את האפשרות שנכדיהם לא יהיו יהודים. בבית הדין הזדמן לנו לראות לא-אחת בני-זוג המבקשים גיור מסיבה זו. הדעת נותנת, כי מצב זה אינו בן-קיימא לאורך ימים; דור הולך ודור בא. כבר כיום נראה, שאחת הסיבות לכך שבשנים האחרונות מתרבים המקרים של נישואין אזרחיים (בחו"ל), היא ריבוי מקרים של נישואי תערובת. כך מתנתק לו אחד הפתילים האחרונים הקושרים ישראלים רבים למסורת ולמורשת היהודית. אין מדובר כאן בספקולציה עתידנית, אלא בתיאור של תהליך שכבר התחיל להתרחש לנגד עינינו, אף שהוא עדיין בראשיתו.

בתוך כמה עשרות שנים עשויה להיווצר תהום פעורה בין יהודים חילוניים לחלוטין, המוכנים להינשא לעולים וצאצאיהם שאינם יהודים לפי ההלכה, לבין דתיים ומסורתיים שלא יינשאו לאלה, ולא לישראלים שנתערבו בהם. כך עשוי העם היהודי בישראל להיחלק לשני עמים, שאינם מתחנתים זה בזה. לדעתי, אם לא נצליח להטמיע את גלי העלייה בתוך העם היהודי ומורשתו, אם לא נצליח ליצור תודעה של אחדות גורל וברית ייעוד בין העולים לבין היהודים הוותיקים בארץ, אם יהפכו היהודים החילוניים והיהודים הדתיים והמסורתיים לעמים שונים מבחינת התודעה והאפשרות הפוטנציאלית של חיתון זה בזה - כי אז קשה לראות כיצד תצליח המדינה היהודית להתקיים לאורך זמן. לפיכך, הגיור אינו רק צורך אנושי של עולים חדשים רבים, אלא גם אינטרס לאומי קיומי ממדרגה ראשונה.

בתי הדין המיוחדים לגיור, שהוקמו בידי הרב ישראל רוזן, מתמודדים עם אתגר זה. לפי נתוני מנהל בתי הדין המיוחדים לגיור, הרב אליהו מימון, התגיירו בהם, בשמונה השנים האחרונות (1999-2006) 31,304 נפש. 19,069 נפש מתוך זה הם יוצאי אתיופיה ("פלשמורה"); העלייה מאתיופיה כולה עוברת, תוך תהליך ההתאזרחות בארץ, גיור בבתי דינו. יתר הנפשות שהתגיירו באותן שנים - 12,235 נפשות - הם יוצאי חמ"ע ואחרים. הווה אומר, בממוצע שנתי התגיירו בכל אחת משמונה השנים הללו 1,529 נפש מקרב האוכלוסיה האחרונה. ביקורת הנמתחת עלינו חדשות לבקרים משווה נתון זה למספר הכללי של אוכלוסיה זו בארץ, המונה בין 200,000 לבין 250,000 נפש¹; הביקורת המנופפת בהשוואה זו מסיקה שאנו מגיירים

1. ראה: ד"ר אשר כהן, יהודים לא יהודים, מכון הרטמן, אוניברסיטת בר-אילן והוצ' כתר 2005, עמ' 148. עיין גם יאיר שלג, "יהודים שלא החלכה, על סוגיית העולים הלא-יהודים בישראל", נייר עמדה 51 של המכון הישראלי לדמוקרטיה.

חלק זניח בלבד של אוכלוסיית טעוני הגיור². ברם, הצגת המספרים בדרך זו היא טעות, כיוון שהיא מחמיצה נתון נוסף, שחשיבותו עצומה: חלק הארי (בערך 80-90 אחוז) של המתגיירים מקרב יוצאי חמי"ע הם נשים צעירות, רובן ככולן פנויות (אין ברשותי מספרים מדויקים, אך הנתון הכללי ברור מאוד). למגזר זה יש עניין בגיור כדי להקל על אפשרות נישואין; לשאר האוכלוסייה הלא-יהודית, כפי שהעלו מספר סקרים, אין עניין רב בגיור. גיור מגזר זה הוא החשוב מבחינת עתיד החברה בישראל. יהדותו של הדור הבא נקבעת, כמובן, על פי האם, ולא על פי האב; לפיכך, גיור של נשים צעירות הוא החלק החשוב באמת של המפעל. לפי חישוביו של פרופ' סרגיו דלה-פרגולה (מומחה בדמוגרפיה יהודית וישראלית), כפי שמסר לי באדיבותו, "שנתון גיל בודד [של הלא-יהודיות הצעירות מקרב העולים מחמי"ע] הוא בסדר גודל של כ-2,000 נשים". נמצא שאנו מגיירים חלק משמעותי מאוד מתוך כל שנתון צעיר שזוה, כלומר מקרב כוח הילודה של העולים הלא-יהודים. עם זאת, הפרוטנציאל עודו רב, ויש לעשות כל מאמץ לקידום הגיור כהלכה. במאמר זה באתי לדון בשאלה מה ניתן לעשות בנושא. לא אדון בנושאים מינהליים (כגון: הצעות לשיפור בהפעלת אולפני הגיור וכדומה); אעסוק רק בשאלה של דת ודין - עד כמה ניתן להקל הלכתית, כדי להימנע ככל הניתן מלהרתיע מתגיירים.

פשיטא שאין טעם בגיור שלא ייעשה על פי ההלכה; גיור שלא כהלכה אינו תקף ואינו מועיל לפתרון הבעיה. הדברים נכונים לא רק מזווית הראייה הסובייקטיבית של דיין בבית הדין לגיור; הם נכונים, לטענתי, גם אובייקטיבית, מבחינת המשמעות הריאלית של הגיור בחברה הישראלית. גיור שלא ייעשה על פי ההלכה לא יוכר על ידי חלקים גדולים מן החברה בישראל; עיינו ראות מקרים רבים של הורים חילוניים המטילים וטו על חתונה של בנם עם בת-זוג שאינה יהודייה, שהתגיירה בגיור לא אורתודוקסי. זו, לדעתי, הסיבה המעשית לכך שמעטים מאוד הם המתגיירים בישראל בגיור רפורמי או קונסרבטיבי, למרות כל מה שנקבע בנושא בבג"ץ: הציבור פשוט אינו מעוניין לקנות גיור שאינו כהלכה. גיור כהלכה הוא אפוא הפיתרון ההכרחי הן מבחינה דתית טהורה והן מבחינת המציאות החברתית בישראל. ואולם, במצב הדברים שתואר, שומה על בית הדין לדקדק ולהיזהר ולבדוק היטב מה הן בדיוק דרישות ההלכה בגיור. החמרה על המתגיירים יתר מן הצורך ההלכתי תגרום רעה לא רק לגר - "לטרו ו ולהטותו מדרך טובה לדרך רעה" (כלשון הרמב"ם הלי איסוי"ב יד, ב), אלא גם לעם היהודי ולמדינתו.

אקדים ואביא, בקליפת אגוז, את מסקנת הדיון שלהלן. יש להבחין בין המישור המהותי, שבו אין מקום לווייתורים, לבין המישור הפרוצדורלי, שבו ההלכה מותירה מרחב גמישות מסוים. אי אפשר לוותר על הדרישות ההלכתיות שהן חלק מהותי מהליך הגיור, היינו: קבלת מצוות, מילה (לגבי איש) וטבילה. לעומת זאת, במישור הפרוצדורלי, בבדיקת קיום המצוות בפועל על ידי המתגייר, אפשר ואף צריך להימנע מחשדנות יתרה. בנושא הזה, כמו בכל נושא הלכתי אחר, הנורמה ההלכתית אינה ניתנת לשינוי, אבל עולם המעשה הוא מגוון ומשתנה וניתן למצוא בו את התשובה ההלכתית הנכונה לכל מצב מצוקה אנושי.

א. מניעי הגיור

רובם הגדול של המתגיירים אינם באים מתוך העדפת הדת היהודית על פני הדת הקודמת שהיתה להם, אלא מתוך רצון לאפשר נישואין לבן-זוג יהודי. באופן עקרוני נקבע בגמרא (יבמות

2. ראה למשל ד"ר כהן שם (ההערה הקודמת), עמ' 151.

כד, ב) ובעקבותיה ברמב"ם במשנה-תורה (ה' איסוי"ב יג, יד), כי אין מקבלים גר צדק הבא להתגייר "לשם אישות". אמנם, בדיעבד הגיור תקף, כפי שכתב הרמב"ם (שם):

גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשן ומל וטבל... - הרי זה גר, אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר;

אבל אפילו אחרי הגיור אסור לו, מחמת לזות שפתיים, להינשא לבן הזוג היהודי שהיה עמו בקשר (רמב"ם, ה' גירושין י, יד ע"פ משנה יבמות כד, ב). אלא שכל זה מעיקר הדין. הלכה למעשה כבר הכריע הרמב"ם בתשובה (שו"ת הרמב"ם סי' ריא); יסוד לדברים מצינו כבר בירושלמי קידושין פ"ד ה"א) כי בכגון דא, ובהנחה שבני הזוג לא יסכימו להיפרד זה מזו, בוחרים בקטנה בין הרעות:

אף על פי שיש בזה כעין עברה... מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמו... עת לעשות להי הפרו תורתך. ומסייעין לו לישאנה בעדינות וברוך.

על דברי הרמב"ם הללו, שהרב בצמ"ח עוזיאל כתב עליהם (משפטי עוזיאל ח"א יו"ד סי' יד): "ודבריו היקרים אלה הם לנו לעינים", בצירוף נימוקים אחרים³, סומכים רוב האחרונים, וכך נוהגים הלכה למעשה בכל בתי הדין.

ב. מרכיבי הליך הגיור וקבלת המצוות

בניגוד לנושא המניעים, על הליך הגיור עצמו אין כמובן מקום להתפשר, שהרי בלעדיו אין המתגייר הופך ליהודי אפילו בדיעבד. לא נעסוק כאן במרכיבי הגיור הפורמליים - המילה והטבילה; נקדיש את היריעה לנושא הסבוך והמורכב ביותר, והוא קבלת המצוות. המתגיירים נדרשים להצהרה על אמונה בה' ובתורתו (חזו"א יו"ד קיט, ב) ועל נכונות לקיים את המצוות. משמעות הדבר היא לימודים באולפן הגיור וקבלת אורח חיים הכולל בין היתר: שמירת כשרות ושבט, תפילין ותפילה, טהרת המשפחה, חגים וצומות, ברכות הנהנין וכדומה. גם בן-זוגו היהודי של המתגייר (אם יש לו בן-זוג) נדרש לשותפות בתהליך, וכן נדרשים בני הזוג להסכים לחינוך דתי לילדים קטנים (אם יש להם ילדים קטנים), כך שהבית שיבנו יהיה מסגרת נאותה לשמירת מצוות.

כפי שאסביר להלן, דעתי היא שהקושי העיקרי אינו נעוץ בעצם קבלת המצוות, אלא ב"תופעות לוואי" - חקירות חשדניות בביה"ד. מכל מקום, בנושא המהותי אין לדיין חופש תמרון. קבלת המצוות היא דרישה הלכתית, והיא חלק הכרחי בהליך הגיור. כך, למשל, מתבטא בנושא הר"מ פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"א סי' קנז):

גר שלא קבל עליו מצוות אם נחשב גר - פשוט וברור... בין לקולא בין לחומרא, שקבלת מצות בגר מעכב... פשוט שאין זה גר כלל.

מעמד קבלת המצוות כחלק חיוני מהליך הגיור⁴ מבוסס היטב בדברי חלק גדול מהפוסקים

3. ראה הרב רפאל אהרן בן שמעון, נהר מצרים ח"א, הלכות גרים; הרב יוסף משאש, שו"ת מים חיים ח"ב יו"ד (מים קדושים) סי' קח.

4. לא נעסוק כאן בגיור קטנים, ולא בשאלת גיור חרש ושוטה, שאינו מסוגל לקבל על עצמו מצוות. לעניין אחרון זה ראה פד"ר ח"י עמ' 193; הרב אייל יוסף, "גיור חרשת אילמת", תחומין כז עמ' 220; ולאחרונה פסק מרן הראש"ל"צ מו"ר הרב ש"מ עמאר שליט"א בתשובה לרב נ' הדנה, כי אין מניעה לגייר חרש שאביו מביאו להתגייר.

הראשונים⁵. אמנם, אפשר שמשמעותם הפשוטה של דברי הרמב"ם במקום מסוים (הלי איסור יג, יד) אינה נוטה לכיוון זה; ואכן, כמה פוסקים מפרשים את דבריו שם כך שקבלת מצוות אינה חלק מהותי מהליך הגיוור⁶. אלא שרובם הגדול של חכמי זמננו⁷ מפרשים את דברי הרמב"ם כך שיתאמו את דברי הראשונים האחרים וכן את דבריו שלו עצמו בכמה מקומות אחרים (הלי איסור יב, יז; שם יד, ז-ח; הלי מלכים י, ט), שמהם עולה שגר-צדק מקבל עליו, בהליך גיוור, את המצוות. זו היא גם הדעה שבה מחזיקים בתוקף רובם המוחלט של רבותינו האחרונים⁸.

5. כך, למשל, מפורש בדברי הטור (יו"ד סי' רסח): "יוכל ענייניו, בין להודיעו המצוות לקבלם, בין המילה ובין הטבילה - צריך שיהיה בשלושה הכשרים לדון, וביום... בדיעבד אם מל אותו או טבל בפני שנים ובלילה... הוי גר... חוץ מקבלת המצוות, שמעכבת אם אינו ביום ובשלושה". זו כנראה גם דעתם של בעלי התוספות (יבמות מה, ב ד"ה מי), הרשב"א בשם (בחידושו לקידושין סב, ב), הרמב"ן (כמובא בשמו במגיד-משנה הלי איסור יג, ט), הרא"ש (יבמות פ"ד סי' לא) ואחרים.

6. ראה: מגיד משנה, הלי איסור יג, יז; בי"ח, יו"ד סי' רסח סוף אות ז; שו"ת טוב טעם ודעת, מהדורה תליתא, סי' קיא; דברי הרב אהרן סולובייצ'יק שהתפרסמו ב"המסורה" תחת הכותרת "קדושת הפרט וקדושת הכללי" (לדעתו, שיטת הרמב"ם היא שקבלת מצוות אינה מעכבת את עצם חלות הגרות, אלא שכל זמן שאין הגר מקבל מצוות ושומרן בפועל, הוא מעוכב מלבוא בקהל ואסור לו לישא בת ישראל).

7. ראה: חמדת שלמה סי' כט אות כב; הרב ג' אקסלרוד, "קיום מצוות תנאי בגרות", שורת הדין, כרך ג עמ' קעה; הרב יעקב אריאל, "תוקפו של גיוור פרומי", תחומין יז עמ' 177; שו"ת באהלה של תורה ח"ב סי' כח; הרב בצלאל זולטי "יבדני קבלת גרים", תושבע"פ ח"ג עמ' לו; הרב י"ד סולובייצ'יק, "קול דודי דופק", בתוך: איש האמונה עמ' 65, ה"ש 22 עמ' 99-100; צפנת פענח על הרמב"ם הלי איסור יב פי"ג; הרב משה פיינשטיין, אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קח; הרב מ' שטרנבוך, "דת והלכה - דיני ישראל וגרים בזמן הזה", בתוך: עניני הלכה במבעיות זמננו, ירושלים תש"ל, עמ' סט ועוד.

8. אמנם, ראה דעתו של הרב בי"צ מאיר חי עזיאל, שכתב כי ניתן, בנסיבות מסוימות, לקבל אדם לגיוור אפילו בנסיבות שבהן ניכר שכוונתו אינה לשמור מצוות כלל בפועל, ורק באופן עקרוני הוא מקבל עליו את עונשן ושכרן. כך לשונו (משפטי עזיאל מהדורא תניינא ב יו"ד סי' נח): "אם קיבל כל התורה ושכרן ועונשן של מצות, אלא שהוא נמשך בדברים שהרגיל בהם בגיותו, הרי זה גר חוטא, ואין נמנעים מלקבל אותו משום כך... שאף על גב דרוב הגרים אינם מקיימים המצוות אחרי מילה וטבילה... והוא את חטאו ישא ואין ישראל ערבין עליו". ראה גם דבריו בפסקי עזיאל בשאלות הזמן סי' סה: "שאין תנאי קיום המצוות מעכב את הגרות אפילו לכתחלה... מכל האמור ומדובר תורה יוצאה שיותר ומצוה לקבל גרים וגירות אף על פי שידוע לנו שלא יקיימו כל המצוות משום שסופם יבואו לידי קיומם ומצויים אנו לפתוח להם פתח כזה ואם לא יקיימו את המצוות הם ישאו את עונם ואנו נקיים". וראה גם דברי הרב משה הכהן בשו"ת והשיב משה (סי' נ), לגבי אדם שהצהיר בגלוי על כוונתו לחלל שבת לצורך פרנסתו כשחקן כדורגל, וגם בת הזוג היהודייה שלו היתה, כדבריו של הרב הכהן, "חפשית, ואם כן גם החבור לאחר שיתגייר מסתמא שלא יהיה מתנהג ביהדות יותר ממנה". כיוון שבת הזוג היתה מעוברת והתעורר חשש להתאבדותה או לרצח על כבוד המשפחה, ובצירוף טעם הלכתי נוסף, קבע הר"מ הכהן, שבהסתמך על דברי האחייעור (להלן) ניתן לקבל את הצעיר לגיוור, לאחר שתתברר כנות רצונו להתגייר, וזאת על יסוד הסברא, שקבלת מצוות - "אין הכוונה שהוא מוכרח לקבל עליו את כל המצוות לקיימם, אלא... הוא מקבל על עצמו ליענש העונש שמגיע לו... לא איכפת לנו אם בשעה שמקבל המצוות הוא חושב וגומר בדעתו לעבור על מצוה פלונית ולקבל העונש, ולא חשיב זה חסרון בקבלת המצוות".

לפיכך, גיוור בלא קבלת מצוות מנוגד להלכה⁹ ואין לו משמעות הלכתית או מעשית. השאלות המורכבות והעדינות הן כיצד מפרשים האחרונים את הדרישה לקבלת מצוות, מהו היקף קבלת המצוות הנדרשת ועד היכן מתבקש הגר להגיע רחוק ככוונתו לשמור מצוות, וכן - עד כמה יש לבית הדין לחטט ולבלוש אחר המתגייר. כפי שנראה להלן, תשובה נכונה לשאלות

9. ד"ר צבי זוהר ופרופ' אבי שגיא, בספרם 'גיוור וזהות יהודית' ומעל במות שונות, טוענים כי בעבר לא דרשו הפוסקים קיום מצוות כתנאי לגיוור. אני מבקש להעיר משהו בעניין נכונות טענתם של החוקרים, וגם בעניין הרלוונטיות שלה. אי אפשר להיכנס, במסגרת קצרה זו, לבדיקה מפורטת של נכונות טענתם של זוהר ושגיא. בקצרה אומר, כי אחד הפרטים המרכזיים שבו טעו החוקרים לאורך כל הספר הוא זיהוי שתי שאלות שונות - שאלת המניע ושאלת הליך הגיוור עצמו. החוקרים הביאו דברי כמה פוסקים הקובעים שיש לקבל לגיוור גם אדם המתגייר לשם אישות (ראה לעיל), והסיקו מדבריהם שהם מורים גם לקבל לגיוור אדם שאינו מקבל עליו עול מצוות; ולא היא. חילוף כזה אירע להם בדברי הרמב"ן על התורה (דברים כא, יב), בדברי הרב יוסף משאש (שו"ת מים חיים, ח"ב סי' קח ואוצר המכתבים ח"ב סי' תששה), בדברי בעל "נהר מצרים" (ח"א הלכות גרים) ובדברי עוד רבים. בנוסף, קשה שלא להתרשם שכמה מהביאורים לדברי הפוסקים המובאים בספר נושאים אופי מגמתי. כך הם בנויים תיאוריה שלפיה הרמב"ן בחידושו ליבמות מה, ב, שדרש מהמתגייר קבלת מצוות, התכוון רק לקבלה למול ולטבול - על יסוד ציטוט קצר מלשון הרמב"ן; והם מבליעים באלגנטיות את העובדה שכמה שורות אחר כך הרמב"ן מדבר בפירוש על קבלת מצוות בשעת הטבילה, ועל כרחך אינה אלא קבלת מצוות כפשוטה. אל-נכון, מספרם זה של זוהר ושגיא נטל ד"ר אמנון שפירא (במאמרו "גיוור כדעת גדולים" ב'הצופה') את הציטוטים מדברי כמה רבנים חשובים בני-זמננו, ציטוטים הבאים להוכיח שלפי ההלכה אין לדרוש מהמתגייר קבלת מצוות; אבל כבר יצא הרב ישראל רוזן במאמר תגובה ("אין גיוור למחצה", אף זה ב'הצופה') וטפח לו על פניו והראה כי הציטוטים המגויסים הם משופצים והושמטו מתוכם החלקים הקובעים בפירוש שלא יתכן גיוור ללא קבלת מצוות.

מעבר לשאלת הנכונות המחקרית של הטענה, צריך לומר שמבחינת ההלכה, טענתם של זוהר ושגיא אינה רלוונטית. הטענה שבעבר נהגו הפוסקים הראשונים כך או אחרת, כשלעצמה, כשהיא באה במנותק מפרשנות האחרונים לדברי הראשונים, אינה בעלת משמעות הלכתית. ההלכה בנויה, על פי המשל המפורסם של הפילוסוף היהודי האמריקאי רונלד דבורקין, כ"רומן שרשרתי". כל פרק שבה הוא המשך של הפרק הקודם, ולא המשך ישיר של הפרק שלפניו. פוסקים בני כל דור כותבים פרק נוסף ברומן, רואים עצמם חוליה נוספת בשרשרת הפסיקה, ומחויבים ל"חוליה הקודמת" בשרשרת. כך, אין משמעות הלכתית של ממש לתגליות ארכיאולוגיות. לא ראינו ולא שמענו איש מן הפוסקים שהעלה בדעתו להחליף את סדר הפרשיות בתפילין שלו, לאחר שהתגלו בוואדי מורבעאת תפילין של רבינו תם (על נושא זה ראה: הערת הרב ר' מרגליות לשו"ת מן השמים מהדורתו עמ' מו; הרב ש' גורן, "התפילין במדבר יהודה לאור ההלכה", תורת המועדים עמ' 496; ד' נחמן, "התוכן והסדר של פרשיות התפילין מקומראן וההלכה של חז"ל, הדומה, השונה ומעט מסקנות היסטוריות", קתדרה 112 [תמוז תשס"ד], עמ' 19 ורשימת ההפניות שם בעמ' 20 בה"ש). ראה גם דברי מו"ר הגר"א שפירא ב"מקראי קודש" הל' ליל הסדר עמ' תקעג. אכן, הפוסקים אינם נוהגים לזנוח מסורת של רבותיהם ולהסביר שיש לדלג על המסורת ה"מוטעית" ולהמשיך במישרין מהמקורות הקדומים ה"כנוניים". מבחינה הלכתית, השאלה המכריעה היא מה אומרים הפוסקים בני הדורות האחרונים, וכיצד הם פירשו את המקורות הקדומים - ולא מהי המשמעות הפשוטה של דברי המקורות הקדומים עצמם.

לפיכך, אפילו היינו מקבלים את הטענה העובדתית של ד"ר זוהר ופרופ' שגיא, שלפיה כל עניין קיום המצוות כתנאי לגיוור החל בתקופה מאוחרת (וכאמור, אינני מסכים), מכל מקום, מבחינה הלכתית די בהנחה שבתקופה האחרונה התקבלה הדעה הגורסת שאין גיוור ללא קבלת מצוות, כדי להשתית את המסקנה שאין מקום ואפשרות לפסיקה שונה.

אלה מראה, שדרישת קבלת המצוות איננה מחסום בלתי עביר בפני רבים המבקשים בכנות להתגיייר ומוכנים לעמוד בדרישה במאמץ סביר.

ג. מידת המחויבות לקיום מצוות

לכאורה, קבלת המצוות צריכה להיות טוטלית, מוחלטת ובלתי מתפשרת. כך נקבע בגמרא (בכורות ל, ב):

תנו רבנן... עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו, ר' יוסי ברי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים. אלא שבנושא זה ידועה הבחנתו של ה"אחיעזר":

נראה דדין זה דנכרי שבא להתגיייר ולקבל עליו כל המצוות חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרים דאין מקבלין אותו, היינו במתנה שלא לקבל ושיהיה מותר לו דבר זה מן הדין, בזה אין מקבלים אותו, דאין שיוור ותנאי בגירות, ואין גירות לחצאי; אבל במי שמקבל עליו כל המצוות, רק שבדעתו לעבור לתיאבון - אין זה חסרון בדין קבלת המצוות. ומהאי טעמא נראה מה שחשש... לגייר, לפי שלא ישמור דיני ישראל כהלכה - אפשר לומר דאין לחוש לזה, כיון דמקבל עליו כל המצוות, אף שחושב לעבור על איזה מהמצוות אחר כך לתיאבון, מכל מקום אין זה מניעה לקבלת המצוות, ודוקא היכא שמתנה שלא לקבל עליו זהו חסרון בקבלת המצוות דמעכב.

בהמשך דבריו מסייג ה"אחיעזר" את ההבחנה וכותב, כי הדברים אמורים רק במתגיייר שבכוונתו לקיים את התורה באופן כללי, ורק בנושא מסויים קשה לו לדקדק; אבל לא במי שבדעתו לעבור "על איסורי תורה חלול שבת ואכילת טריפות ואנו יודעים בבירור כונתו שאינו מתגיייר רק לפנים ולבו בל עמו, הרי אומדנא דמוכח שמה שאומר שמקבל עליו המצוות - לאו כלום הוא. אם כן, זהו חסרון בקבלת המצוות, דמעכב".

במידת מה, ההבחנה מעוררת קושי לוגי, כטענתו של בעל דבר אברהם (ח"ג סי' כח) במכתבו אל ה"אחיעזר":

כיון שבשבעת הקבלה הוא חושב לעבור, אפילו לתיאבון, אין זו קבלה, והם תרתי דסתרי! מה שחשוב יותר, לא לגמרי ברור היכן בדיוק עובר הגבול שההבחנה מתווה. המקובל בבתי

מעבר לאמור, במישור העקרוני, אני סבור כי זוהר ושגיאה מחפשים את הפתרון בכיוון הלא-נכון. יפה הסביר פרופ' חיים סולובייצ'יק (בספרו 'ינים', עמ' 136) "שההלכה היא 'קסואיסטית' מטיבה ודנה בבעיות אחת אחת ואינה נוטה להיתרים כוללניים. היא מעדיפה למצוא סדרה של היתרים מוגבלים שתוצאתה המצטברת היא ביטול למעשה של איסור, ולא הפקעתו או הגבלתו העקרונית". אכן, דרכה של הלכה היא למצוא את ההיתרים לכל מקרה לגופו, ולא לחפש פתרון גורף וחדשני לכלל המערכת. על נושא זה עמד כבר, בשעתו, הרב מ"צ נריה זצ"ל, ב"קונטרס הויכוח" שערך בעניין דרכי ההוראה של ההלכה (צניף מלוכה, עמ' 313). "השכל הישר אומר כי חליפות לפי הזמנות הן הרבה יותר טובות מחליפות סטנדרטיות... היתרים לפי הזמנות, והוא הדין איסורים לפי הזמנות, הם המדרכי ההוראה של ההלכה מסיני ועד הנה... עבודה לפי הזמנות היא על פי רוב מלאכת יד ומעשה אומן, ואילו עבודות סטנדרטיות הן המיוצרות בבית חרושת. עבודות ההיתרים והאיסורים, בכל הדורות, מלאכת מחשבת היתה והושקעו בה מיטב הכשרונות של גדולי התורה, מיטב הכח העיוני, האנליטי והסינטטי, של חכמי הדורות".

חיפוש הפתרון הכוללני בספרם של זוהר ושגיאה הוא אפוא לא יעיל אפרוירית. הספר שם פניו לכיוון שאינו מקובל בהלכה, וקשה לראות את הסיכוי שפיתרון שכזה יתקבל על דעת הפוסקים.

הדין שלנו הוא לדרוש מהמתגייר עמידה בסטנדרטים של מאמץ המצויים בקרב שומרי מצוות. כך, למשל, מי שאינו מצליח להתגבר בשבת על תאוותו לעשן, או נוהגים, כדבר מובן מאליו, להימנע מלקבלו - אף שלכאורה הוא "עובר לתיאבון"¹⁰; ואולם אין המתגייר נדרש לעמוד בניסיונות "בכל נפשך ובכל מאדך". כך כתב הרב אונטרמן:

אם יאמר בעניין... שפרנסתו תלויה בו, שבמקרה כזה יהיה מוכרח לחלל שבת - אין זו נחשבת מניעה בקבלת המצוות, אלא שחושב שלא יוכל לעמוד בנסיון לאבד פרנסתו... ולדעת בעל "אחיעזר" אף שבדעתו לעבור לתיאבון אין זה פוגע בקבלת המצוות.

הרב פיינשטיין תומך אף הוא בקביעה זו ומביא לה כמה ראיות מוצקות (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קח):

דהרי קבלת כל ישראל המצוות בשעת מתן תורה - הא לא כל ישראל היו כאברהם אבינו שהיה יכול לעמוד בניסיונות, והיתה נחשבת קבלתם, בינעשה ונשמע, קבלה¹¹.

כן הוכיח זאת מכך שגר שנתגייר "לשום אישות" גיורו תקף (כאמור לעיל):

והא ברור לכל שגרים כאלו לא קבלו ליהרג.

ברוח זו גם הורה הרב שלמה אבינר (עיטורי כהנים, גיליון 240):

אין צורך להלחיץ את הגר בשאלות חודרניות מה יעשה במצבים משבירים שבחיים, אבל יש צורך שיקבל על עצמו קיום המצוות באמת ובתמים.

ד. בן הזוג וסביבת המגורים

כאשר המתגייר מלווה בבן-זוג, מקובל לדרוש שאף הוא יהיה שותף בתהליך; שאם בן הזוג היהודי לא ישמור מצוות, קשה להניח שבן-הזוג המתגייר יוכל לעשות כן. זו לשונו של הרב פיינשטיין (אג"מ יו"ד ח"ג, סי' קו; וראה עוד באג"מ יו"ד ח"א, סי' קס):

וברוב הפעמים ואולי גם כל הפעמים הרי הבן ישראל שרוצה בנכרית... אינם שומרי תורה בעצמם, שלא מסתבר שהנכרי והנכרית שמתגיירין בשבילם ישמרו דיני התורה יותר מהם, שהיו כאנן סהדי שאין מקבלין המצות בודאי, שלכן צריך ישוב הדעת גדול בקבלת גרים. ובעוה"ר נתפרץ כל כך בהרבה מקומות שמקבלין אותן גם רבנים יראי ה' מפני הלחץ והדחק מבע"ב עליהם.

ואולם, יתכנו מקרים חריגים, ולכן נדרש בנושא זה שיקול דעת זהיר ובחינת כל מקרה לגופו. כבר ראינו מקרים יוצאי דופן, שבהם בן הזוג המתגייר דבק בתורת משה רבינו בצורה מרשימה, והוא הצד ה"דומיננטי" בחיי בני הזוג; ואף שבן הזוג היהודי אינו שומר מצוות באורח מלא,

10. ידידי הרב צבי ליפשיץ הפנה את תשומת לבי לדבריו של הרב י"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"יב סי' נו, שכתב על דבריו של האחיעזר: "משמע שאפשר להסתפח לקהל ד' אף שאין בדעתו להגמיל מאכילת נבלות וטרפות - אם כי באופן דלא שביק היתרא ואכל איסורא, או גם ברוצה להמשיך לחיות עם אשתו הנכרית גם כן יהיה גר שהרי הוא מומר לתיאבון, והדברים צ"ע".

11. הרב ש"א שטרן בספרו 'גירות כהלכתה' עמ' כ הערה כז תמה על הרב פיינשטיין: "הדברים תמוהים, דלפום ריהטא עליו לקבל עליו אף מצות עשה דונקדשתי בתוך בני ישראל, ואינו יכול לתחום לעצמו תחומים חדשים שאינם תואמים את תחומי התורה". לא קשה לתרץ את הקושיה: היעדר גבורה ועמידה בקשיים גדולים במיוחד אינו מעיד על היעדר רצון לשמור את התורה ככל ישראל.

אין הוא מפריע לבן הזוג המתגייר לשמור מצוות, ומוסכם על בני הזוג כי בבית יישמרו הכשרות והשבת וכדו¹². כך הם דבריו של הרב אונטרמן (שם):

בזוג מעורב, אשר הצד הנכרי הבא להתגייר רוצה באמת לשמור כל המצוות... אולם הצד היהודי נמצא במצב שאינו שומר מצוה... היו כאלו שהחליטו בשלילה, מסברה פשוטה, האיך תיזהר האשה ממלאכות ביום שבת כשהבעל אינו נזהר? אמנם קל וחומר זה לא נזכר בשום מקום, אבל משתמשים בו כדבר פשוט. אכן, כיון שנתברר שבביתו אין שום חלול שבת, לא במטבח ולא במקום אחר וכל שכן שאין שם בשול או כביסה וכדומה - חיוו כמה תלמידי חכמים דעתם לקבלה... וכמו שראינו בהרבה מקרים, שהבעל לצערנו מחלל שבת ואשתו היהודיה שומרת ומקיימת הכל בקפדנות ואינה נגרת אחריו, כן אפשרי הדבר גם בגיורת, ואין לעשות השערה על ידי קל וחומר פריכא בנדון זה...

דילמה דומה מתעוררת בעניין מגורי מתגייר צעיר עם הוריו. הרב אונטרמן מזהיר (שבט מיהודה ח"ב סי' לא) לגבי גיוור בחו"ל¹³:

יש להקפיד שהמתגייר לא יגור במקום שגרים שם קרובי משפחתו הנכרים... מפני שלא מסתבר כלל כי יפסיק את יחוס המשפחה והידידות עם אלה שהיה מקורב קודם. בלי ספק ימשיכו לבקר זה את זה וגם להשתתף במסיבות ועל ידי זה קבלת עול מצוות לא תצא לפועל. לכאורה, עניין זה בעייתי במיוחד בצה"ל, שבו, בחלק ניכר מהמקרים, החיילים המבקשים להתגייר גרים בינתיים עם משפחתם. אולם במקרים שבהם ניכר שהחייל דבק במיוחד בתורה, בקי בתפילה וברכות מתוך שהוא כבר רגיל בהם וכו', אנו נוהגים להקל ולגייורו, לאחר שאנו מוודאים שהוא בעל אישיות חזקה ובוגרת, כך שיוכל לשמור שבת באופן מלא גם בבית הוריו, ושיש לו קשר בר-קיימא עם "משפחה מאמצת" שומרת מצוות. מובן, כי בנסיבות שכאלה צריך גם למצוא פתרון מעשי לבעיות הטכניות - לוודא שלמתגייר יש אמצעים מתאימים לשמור מצוות (כגון: שיש לו מערכת נפרדת של כלים כשרים בבית, או שהמטבח כולו הוכשר ושהוריו משתפים פעולה).

במקום אחר ("הלכות גירות ודרך ביצוען", תורה שבעל פה ח"ג עמ' יג) מתייחס הרב אונטרמן למקרה שהמתגייר

קובע מקומו בקיבוץ לא דתי, אף על פי שאומר כי אינו אוכל בשר ולא יעבוד בשבת, נראה כי אין כאן קבלת עול מצוות... וגם כשאינו עובד בשבת בקביעות מזדמנים לו תמיד מקרים שונים של חילול שבת קודש וקשה לעמוד בנסיבות תמיד.

ואולם, כפי שהוא ממשיד וקובע, אפילו במקרה כזה ייתכנו חריגים:

שבכל מקרה כזה צריך בזמננו בית הדין לדון בכובד ראש מיוחד וגם להוועץ עם בעלי הוראה מומחים לקבוע כראוי אם יש שם קבלת מצוות שלימה, שהיא מעכבת בקבלת הגר.

12. ראה גם דבריו בנושא של הרב שלמה אבינר, "גיוורם של עולים מחבר העמים", עיתורי כהנים גיליון 240.

13. ייאמר, שהרב אונטרמן מסביר במקום אחר (שבט מיהודה עמ' שעו) שבח"ל, בניגוד לארץ, נקט מדיניות מחמירה בגיוור: "יכול ימי רבנותי במדינת אנגליה עמדתי בתוקף על כך, שלא לקבל גרים לשם אישות", בין היתר "מפני ששם... היה זורם נחשול של נישואי תערובת... שם היה מקום לחשוב שכל גר גיורת הנכנסים לתוך משפחות ישראל על ידי גירות מאושרת פותחים פתח לאחרים מצעירינו שיעשו גם הם כמעשיהם".

ה. חובת הבדיקה

כאמור לעיל, קבלת מצוות היא אחד ממרכיבי הליך הגיור, ובלעדיה אין הוא תקף. האחרונים נחלקו בשאלה מה הדין במקרה של מתגייר המקבל עליו בפיו לשמור מצוות אך מתכוון בסתר לבו שלא לעשות כן. לדעת כמה אחרונים, הגיור יהא בטל. לדעה זו, הכלל "דברים שבלב אינם דברים" אינו חל בגיור, ותוקף הגיור תלוי בכך שבתוך לבו של המתגייר יש כוונה אמיתית לשמור מצוות. כך היא דעתם של בעל בית יצחק (סי' ק), בעל מנחת יצחק (ח"ו סי' קז), וייבדל לחיים, הרב בקשי דורון (בנין אב ח"ד סי' נח). כך נימק את הדברים בעל בית יצחק:

דברים שבלב, זה שייך בבני אדם שאין אחד יודע מה שבלב חברו, אבל לגבי הקב"ה שהוא יודע מחשבות ויצרי מעללי איש, פשיטא דאף הדברים שבלב כאמירה להדיא דמי.

לעומת זאת, מדברי רובם הגדול של האחרונים עולה שהכלל "דברים שבלב אינם דברים" חל בגיור כמו בכל פעולה משפטית. לפי דעה זו, אם למתבונן מבחוץ נראה כאילו דברי המתגייר הם אמיתיים וכנים, הרי מחשבתו בסתר לבו אינה מעכבת. הראייה קוק זצ"ל (דעת כהן יו"ד סי' קנג) מוכיח את הדבר מגיור אבותינו במעמד הר סיני:

וגם באבותינו קרא כתיב ויפתוהו בפיהם וגו', ואמרו במדרשים שהיה לבם פונה לעבודה זרה, ופסל מיכה היה עמם¹⁴, ומכל מקום, כיון שקבלו בפה - נגמרה הגיורת.

בדעה זו מחזיק גם הרב ש' משאש (שמ"ש ומגן ח"ג יו"ד סי' לד), וכך היא גם דעת הרב פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קח):

אשה זו... שחשבה בלבה שתלך למלאכתה בשביעי ואחרון של פסח, הא הוא דברים שבלב, שאינם דברים לבטל מה שאמרה להבית דין שמקבלת כל מצות התורה... אינה כלום מחשבתה בלב שאינה מקבלת איזה מצוה... והיה גרותה גרות גמורה¹⁵.

יובהר, כי לא נחלקו הפוסקים הללו אלא בנסיבות שבהן כוונת המתגייר, שלא לשמור מצוות, צפונה וחתומה בסתר לבו. לית מאן דפליג כי "כשאנו יודעים... באומדנא דמוכח שלא יקיימו אחר כך את המצוות... אף דברים שבלב הוו דברים" (כלשונו של בעל דבר אברהם ח"ג סי' כח). כן כתב גם הרב עובדיה יוסף ("בעיות הגיור בזמננו", תשבע"פ, חוברת יג עמ' כט). מצב שבו ברור בעליל, שקבלת המצוות אינה אלא מן השפה ולחוץ, אינו מוגדר "דברים שבלב", שהרי

14. לפי מדרש תנחומא כי תשא יד; ילקוט שמעוני שמואל רמז קמו; שמות רבה פרשה מב; ילקוט שמעוני תהלים רמז תתכ.

15. כאן מדבר הרב פיינשטיין על תקפות הגיור בדיעבד; במקום אחר (אגרות משה יו"ד ח"א סי' קס) מורה הרב פיינשטיין הוראה לרבנים הבאים לקבל לכתחילה לגיור על סמך הכלל "דברים שבלב אינם דברים": "באלו שמתגיירין שלא לשם שמים, ובאים המקילין לדון מכח דברים שבלב, ודאי יש לחוש שיחזרו בהם; ולכן, אף להמקילין, צריך שיקבלו המצוות ממש סמוך לטבילה".

מחשבתו של המתגייר גלויה וברורה "בלב כל אדם"¹⁶. בנסיבות אלה, כמעט¹⁷ לכל הדעות, לא ניתן לקבל את המתגייר, וכפי שקבע הרב פיינשטיין (אג"מ יו"ד ח"א סי' קנז):

ואף אם אמר בפיו שמקבל מצות, אם אנו סהדי שאינו מקבל עליו באמת - אינו כלום. ייאמר עוד, שבנסיבות שבהן יש להניח שהמתגייר לא ישמור מצוות, הרי, אפילו נניח שהגיור תקף, מכל מקום, לפי דעת הרש"ז אוירבך (מנחת שלמה ח"א סי' לה) יש בקבלתו איסור משום "לפני עור לא תתן מכשול", שהרי הגיור מאפשר לו אחר כך לעבור איסורי שבת וכשרות וכו', והדבר דומה להושטת יין לנוזר. לעומת זאת, מדברי בעל בית יצחק (סי' ק) עולה שאין כאן משום "לפני עור", שהרי בכל מקרה כניסה לכלל ישראל היא זכות, ולא מכשול: עדיף ליה ליכנס לכלל ישראל אף שיעגש, דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וזכות גדול לפניו אף שעבר על מקצת עבירות.

הניסיון מלמד, כי בין הפונים להתגייר יש גם שאינם מתכוונים לשמור מצוות, והם מקבלים עליהם את עול המצוות מן השפה ולחוץ בלבד, כדי לאפשר נישואין עם בן זוג יהודי. משום כך כתב הרב פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"ג סי' קו):

יש לחוש שאף שאומרים לפני הבית דין שנוזק להם שהם מקבלים עליהם המצוות, אינו אמת, וצריך לבדוק ביותר¹⁸.

הבדיקה נועדה לבחון את כנות המתגייר ולוודא שיש לו כלים ראויים וידע מספיק להשתלבות מעשית בחיי יהדות; היעדר ידע בסיסי מהווה, בדרך כלל, "אומדנא דמוכח" שאין המתגייר רגיל בחיי יום-יום של ההלכה. ואכן, בבתי הדין אין אנו מסתפקים בכך שהמתגייר יאמר לפנינו שהוא מקבל עליו לשמור מצוות, אלא בוחנים אותו על ידיעותיו ועל אורח חייו, שואלים אודותיו את המשפחה המאמצת שלו, את מוריו באולפן הגיור ולעתים אף אנשים אחרים כגון הרב או

16. אפשר, שדי בכך שהמתגייר מספר לחבר אחד שלו, ערב קבלת המצוות בבית הדין, שאין בדעתו לקבל מצוות אלא מן השפה ולחוץ, כדי לשלול גדר "דברים שבלב"; ראה נוי"ב תניינא אה"ע סי' עה, שהתיר נערה מקידושין ומכבלי עגינות, בין היתר על יסוד הנימוק: "כיון... שקודם לזה אמר לו הבחור שלא יהיה כוונתו בשעת הקידושין כלל שיחולו, ויהיה כוונתו רק לפנים... אין הקידושין חלין כלל... וכאן לא מיחשב דברים שבלב... דכאן שגילה סודו קודם לזה ואמר כן בפירוש שכך יהיה כוונתו - לא מיחשב דברים שבלב, מידי דהוה אמוסר מודעה". וצ"ע. בשאלה אחרת דן הרב פיינשטיין (אגרות משה יו"ד ח"א סי' קס) - האם סטטיסטיקה של אי-קיום מצוות לאחר הגיור יוצרת "אנן סהדי".

17. אמנם, ראה דעתו של ר"צ הופמן בשו"ת מלמד-להועיל (ח"ג סי' ח), שהתיר, בנסיבות קשות במיוחד, לגייר אשה שכן זוגה היהודי הוא כהן, כשאחת ההנמקות שלו היא: "דבאמת אם אומרת בפירוש שאינה רוצה לקבל מצוה זו - אסור לקבלה; אבל בנידון דידן הרי אינה אומרת כן בפירוש. ואם כן, אף שאנו יודעין שתעבור על איסור זה... ניתן לקבלה". ראה עוד דבריו של הרב ישראל רוזן, "גיר שקיבל תורה חוץ ממצוה אחת", תחומין יט עמ' 143, ש"אם ההתנהגות היא ילתאיבון, ואיננה מוצהרת בבית דין - אין זה בכלל יחוף מדבר אחד...".

18. עם זאת, בנסיבות שבהן הגיור אינו תקף, יש לדעת בית יצחק, איסור "לפני עור" במישור אחר. כאמור לעיל, בעל בית יצחק סבור שתוקף הגיור מותנה בקבלת מצוות בלב שלם, והכלל "דברים שבלב אינם דברים" אינו חל כאן, ותעודת הגיור אינה אלא מכשול: "הרי מכשיל לאחריים שחושבין שהוא ישראל ומשיאין לו בתו, והוא באמת אין גר ודינו כנכרי".

גבאי בית הכנסת באזור מגוריו וכיו"ב.

המתבונן במתגיירים בבתי הדין שלנו בשעת קבלת המצוות רואה בדרך כלל בחוש, כי כוונתם כנה באמת ובתמים. הפוסקים כתבו, כי גם אם קבלת המצוות באה מתוך הרצון להינשא לבן הזוג היהודי, הרי "אגב אונסיה גמר ומקניי", והגיוור תקף. במציאות שלנו, הרצון להצטרף לעם היהודי, המאמצים המרובים שהשקיע המתגייר באולפן הגיוור, קשרי האהבה שיצר עם המשפחה המאמצת והאמונה שפיתח מתוך כל אלה, גורמים - לפחות ברגע קבלת המצוות בבית הדין - להתחייבות אמיתית מצדו לשמור מצוות, ולעתים אפילו להתלהבות ממש. פעמים רבות פורצות דמעות-אושר מעיניו של המתגייר (בדרך כלל: המתגיירת, וחז"ל כבר אמרו שדמעתה של האשה מצויה) עם שמיעת החלטת בית הדין לקבלו לעם ישראל, והוא מבטא את מילות קבלת המצוות בהתרגשות מרובה, בדבקות ובכנות שאינה מוטלת בספק.

אומנות הדיון בבית הדין לגיוור היא יישום נכון של החובה "לבדוק ביותר"; זה הוא העניין המכריע והחשוב בכל הסוגיא. הניסיון מלמד, שעצם קבלת המצוות אינו מפריע לרבים המבקשים להתגייר; עיקר הבעיה המרתיעה את המתגיירים היא חשדנות הנלווית לפעמים לבדיקת קבלת המצוות. הבדיקה היא הכרחית, אולם חשוב להקפיד על אווירה נכונה בביצועה. טון דיבור חשדני מביא לפעמים להטיית האמת, שהרי המתגייר נבהל ומתקשה להשיב ודבריו מסתתמים, וחשוב מכך, הוא עשוי להעליב את המתגיירים ולהרתיעם מלבוא.

בדרך כלל נערכים הדיונים בבית הדין שלנו "במתכונת של שיחה בלתי אמצעית... והאווירה בהם היא לרוב נעימה, מזמינה ומעודדת"¹⁹. אולם במיעוטם הקטן של המקרים נערכות חקירות בצורה שאינה עדינה ואוהדת. חקירות כאלה מעוררות קושי כבד הרבה יותר מאשר עצם הדרישה לקבלת מצוות. הן עשויות ליצור חרדה בקרב ציבור המתגיירים ולעורר שאלות נוקבות בתחום כבוד הבריות.

אמחיש את דברי בדוגמא אחת. במקרה אחד גילה דיין מסוים, תוך חיטוט בחפץ שמסרה לבית הדין נערה צעירה שבאה להתגייר, מרשם רפואי של חומר המשמש, בין היתר, אמצעי מניעה, והדבר עורר חשד. בית הדין חקר את המבקשת בשאלות בענייני ייחוד וצניעות, שעוררו בה תמיהה ומבוכה (הנערה לומדת באולפנה ומתגוררת בקיבוץ תורני). לאחר מכן, מחוץ לאולם בית הדין, הוסבר לה עניין המרשם, והיא הוכתה בתדהמה ובכאב. התברר והוכח שמדובר בשימוש רפואי תמים, ומשכך, הוזמנה הנערה לבית הדין לבוא ולהשלים את הליך גיוורה; ואולם, כמסתבר, היא נפגעה עד עמקי נשמתה מהחדירה לפרטיותה ומהחשד שהוטל בה, ולא מצאה עוז בנפשה לחזור אל בית הדין. רק לאחר כחצי שנה הצליחה מורתה לשכנע אותה לשוב לבית הדין ולסיים את התהליך. חקירה שכזו פוגעת אנושות בכבוד הבריות, מותירה צלקת עולמית בנפשה של המתגיירת ומרתיעה רבים אחרים מלהתגייר.

המסקנה המתבקשת היא, שאין לחטט במסמכיו של מתגייר מתחת לשולחן, לבלוש אחריו וכדומה. יש להסתפק בכך שהמתגייר לומד באולפן גיוור ומקיים מצוות בפועל, לשמוע את מוריו והמשפחה המאמצת וכיו"ב, ובנסיבות מתאימות, להאמין שכוונתו להוסיף ולשמור מצוות גם אחר כך. אף אם נניח שבחלק מהמקרים, המתגיירים מפסיקים לשמור מצוות לאחר שחלף זמן

19. כלשונם של הרב ד"ר שאול פרבר ועו"ד שלומית טור-פז בחוברת 'גיוור בישראל - היבטים מסורתיים, מעשיים ומשפטיים', מכון עתים, ירושלים תשס"ד - 2004.

מיום גיורם, הרי יש לזכור כי השעה הקובעת היא הרגע של קבלת המצוות בבית הדין (ובטבילה), ולא אחר כך. אם בשעה הקובעת נראה שהמתגייר מתכוון באמת ובתמים לשמור מצוות, יש לקבלו, תוך מתן אמון שכך יעשה גם בהמשך.

יש להבחין בין עצם קבלת המצוות, לבין מידת החשדנות בבדיקתה. אין מקום לוותר על קבלת מצוות; יש ויש, על פי ההלכה, מקום לבדקה תוך כבוד למתגייר והערכה למאמציו: "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה, ותחדל לדבר אליה" (רות א, יח). בדרך מורכבת זו ניתן "לאכול את העוגה וגם להשאירה שלמה": נוכל להקפיד שהגיור יהיה כהלכה, ועם זאת להיזהר מחשש ש"נגרום להטותו מדרך טובה לדרך רעה". אם ההתייחסות שלנו למתגיירים תהיה מכובדת, מאירת פנים ולא חשדנית ומעליבה, לא נרתיע את הרבים מלבוא ולהתגייר כהלכה. בנושא זה, כמו בנושאים אחרים, "אוהב את הבריות" מביא ל"מקרן לתורה".

1. מסקנות

העולה מדברי הפוסקים:

1. ההלכה דורשת שהמתגייר יקבל עליו לשמור מצוות, ילמד מהו אורח חיים דתי וישמור מצוות בפועל לפני גיורו בבית הדין.
2. המתגייר נדרש לשמירת מצוות במידת המחויבות המקובלת בין סתם יהודים שומרים מצוות, ולא מעבר לכך; אין לדרוש שהמתגייר יפגין נכונות ומסוגלות לקיים "בכל נפשך ובכל מאדך" במצבי ניסיון קשים.
3. בן הזוג היהודי נדרש אף הוא לשיתוף פעולה בשמירת המצוות; אולם יש לבחון כל מקרה לגופו בשיקול דעת.
4. על בית הדין מוטל לשוחח עם המתגייר וסביבתו בנחת ולוודא שהוא מקיים מצוות בפועל; אולם אין לנקוט חשדנות יתירה. אין לדקדק יתר על המידה בחקירות מביכות ומציקות, בחיטוט במסמכיו וכדומה; יש לנהוג זהירות, עדינות ושיקול דעת.

